NRC, maandag 5 mei 1997 (stukje was twee jaar eerder geschreven, oorspronkelijk voor het Maandblad Geestelijke Volksgezondheid [MGV]).

V Angst voor worden - de verzwegen onderstroom in ons altijd wat vlakke gezin

Ach jong, het is lang geleden, maar het gaat nooit meer over

Gisteren, op de avond van de vierde mei, belde ik vanuit Zeeland mijn vader. Het was een wat vermoeiende dag geweest, zei hij.

„Eerst zijn we naar Oudwijk gegaan en hebben we bloemen bij de gedenksteen van de groep van oom Hans gelegd, daarna zijn we naar het graf zelf gegaan op de Opaalweg, en vervolgens nog naar dat van oom Jan in Amersfoort.

Mama en ik hebben daar nog eens goed naar de data op al die zerken gekeken — op diezelfde dag zijn er nog vijftien andere jongens gefusilleerd. Toen moesten we weer terug naar Utrecht, omdat er 's middags in het gymnasium een plaquette onthuld zou worden met de namen van alle van school verwijderde joodse leerlingen."

„Nu pas, is dat niet een beetje laat?"

„Tja, er was zo langzamerhand al iets voor iedereen, behalve voor hen. Maar het was ook zo onopvallend gegaan indertijd, op een gegeven moment kwamen ze gewoon niet meer."

Jan en Hans, de twee broers van mijn vader die ik uitsluitend dood gekend heb. Jan gefusilleerd in '42, Hans een van de negen slachtoffers van een zeer ongelijk vuurgevecht op 7 mei '45, in Oudwijk aan de rand van Utrecht, één uur voor de Canadezen de stad binnenkwamen.

Het spannende verhaal over de laatste, de oom naar wie ik genoemd ben, hoorde ik voor het eerst toen ik zes was. Ik was onder de indruk, vond het heimelijk schitterend en had het stoer over 'de moffen'. Meteen hield mijn vader me voor dat ik dat niet mocht zeggen, de oorlog was voorbij, Duitsers waren mensen als alle anderen en we moesten zonder haat en in vrede overnieuw beginnen. In mijn herinnering maakte hij in een adem door duidelijk dat daarom ook de kinderversies van grotemensenwapens geen goed speelgoed waren. Het Jezus-achtige van die houding trok me aan en beangstigde me tegelijkertijd. V

Kort daarop kocht ik mijn eerste klapperpistooltje, van gejat huishoudgeld. Via even geheime waterpistolen mondde dit jaren later uit in een luchtbuks onder mijn bed en een luchtpistool in mijn schooltas. Mijn vriendje Lowietje en ik schoten wat af — ook op elkaar. Pas toen dat een keer misging en er geen jassen maar een voorhoofd en een hand geraakt werden, hielden we er krijtwit mee op. (Toen vannacht deze herinneringen weer bovenkwamen, zag ik ineens een duistere, ondergrondse verwantschap in onze wederzijdse schietfascinatie — Lowietjes vader was een van de twee overlevenden van die schietpartij op 7 mei '45 in Oudwijk. Ik bleef ervan wakker liggen tot de eerste merels.)

Maar het telefoontje op dodenherdenking was nog niet afgelopen. Ineens stelde ik die ene, niet eerder gedurfde vraag: „Wisten jullie, toen oom Jan ter dood was veroordeeld, wanneer ze dat zouden doen, op welke dag, en hoe laat?"

Het antwoord kwam rustig en zonder pauze. „Nee jong, dat zeiden ze niet. Tante Hetty heeft hemel en aarde bewogen om gratie voor hem te krijgen. (Ze hadden drie kinderen, de jongste geboren toen hij al gevangen zat.) Je wist nooit waar zo'n verzoek uiteindelijk terechtkwam, maar als het werd afgewezen, was het zo gebeurd. Je kreeg dan een koel, zakelijk briefje waar dat in stond. Ik stond erbij toen tante Hetty met dat briefje bij oma de keuken in kwam. Ik weet het nog heel goed."

Vier jaar na de oorlog geboren in datzelfde huis, zie ik de keuken van opa en oma zo voor me: ruim, licht, gezellig op de manier van ouderwetse keukens, vrijwel over de volle breedte van het huis en uitkomend op een mooie stadstuin met een rododendron en een japanse kers. De keuken in de zon. Prominent aan de wand, ongeveer in het midden van de muur met het fornuis en de schouw, tikt een keukenklok ongehaast de tijd weg. Dezelfde klok die ik nu in het zomerhuisje van mijn ouders hoor tikken. Een goed ding. Een keer opwinden en hij loopt een week.

Dan onontkoombaar, tot slot: „Papa, haatte je die Duitsers toen niet verschrikkelijk?"

„Ach, eigenlijk nog steeds. Ik weet best dat de meeste Duitsers inmiddels later geboren zijn en er niets meer van weten, maar die moffen — dat gaat nooit meer over."

Mijn zoon Dries, tien jaar alweer, heeft in de duinen een kogel gevonden, een echte militaire mensenmoordkogel. Ik mag hem niet weggooien. „Maar hier in het huisje blijft hij ook niet, Dries. Je weet dat opa daar niet van houdt."

HANS MUUS

Ik ben een

Er staan alweer veranderingen voor de deur in het voortgezet onderwijs, en de werkdruk is groot. Desondanks vinden veel leraren voor de klas staan leuk. Waarom? Zes docenten vertellen daarover.

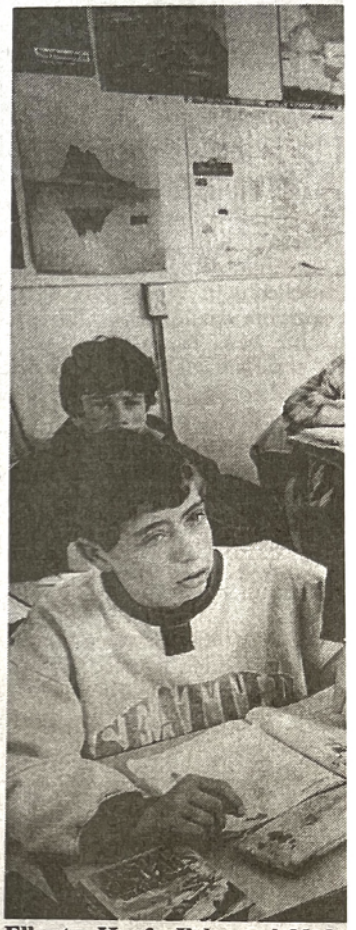

Ellen ten Haaf: „Ik kan ook Nede

Ellen ten Haaf (37) is sinds 1987 docent Engels in de eerste drie klassen van het Coornhert Lyceum voor Mavo, Havo en VWO in Haarlem en zeven jaar decaan voor de Mavo-afdeling.

„Het was in de eerste klas, ik zal het nooit vergeten. De kinderen kenden mij nog niet. Zoals altijd begon ik de les in het Engels. Ik vertelde hoe het er hier aan toeging en dat ze altijd hun vinger op konden steken als ze iets niet begrepen. Het werd doodstil. Iemand vroeg of ik Engelse was. Ik antwoordde: 'Nee, ik kan ook Nederlands praten.' Een jongetje, hij zat helemaal vooraan, zuchtte diep. Het leek alsof hij vijf minuten zijn adem had ingehouden. Hij was zich kapot geschrokken en was opgelucht dat er ook Nederlands uitkwam.

„Leerlingen aan het werk zetten vind ik moeilijk. Toen ik begon dacht ik: ik zal eens even zorgen dat al die kinderen hun huiswerk maken, overgaan en slagen. Maar dat kan helemaal niet. Ze moeten dat zelf leren inzien. Ik denk dat de nieuwe ontwikkelingen in het onderwijs, waarbij leerlingen meer zelfstandig gaan werken, daartoe kunnen bijdragen.

„Met mijn drie-Mavoklas zit ik één keer per week in het studiehuis. Door een roosterwijziging kwam daar ruimte vrij. Ik vond het wel leuk om het te proberen, de kinderen een taak te geven en aan het werk te zetten. Het betekent veel voorbereiding. Om ze vijftig minuten aan het werk te houden moet je precies in je hoofd hebben hoe je het wilt. Ze mogen een heleboel: op de computer, hun huiswerk maken of lezen. Als het maar Engels is. Ik ben wel zo'n juf die zegt: 'Jongens we zitten nu in het studiehuis. Dat is heel bijzonder als derde klas. Zolang jullie het aankunnen blijven we.' Ze vinden het spannend. Er wordt een beroep gedaan op hun verantwoordelijkheid.

„Twee weken geleden hadden we een proefwerkweek en werden de onregelmatige werkwoorden getoetst. Dat vinden ze lastig. Nu konden ze de werkwoorden aan de hand van spelletjes op de computer leren. Veel kinderen hebben in de klas zo'n twee uur achter de computer gezeten. Ik vraag me af of ze er thuis wel twee uur aan toe komen.

„Naast mijn lestaak heb ik ook nog vier uur het decanaat voor de Mavo-afdeling. Als decaan treed je de kinderen op een andere manier tegemoet. En zij jou ook. Je gaat op een gelijkwaardiger manier met elkaar om. Ze komen hier binnen omdat ze me nodig hebben voor iets en weten precies wat ze willen. Ik begeleid kinderen bij het maken van hun pakketkeuze. En eindexamenkandidaten komen voor informatie over vervolgopleidingen. Sinds een aantal jaren hebben we voor vier VWO een beroependag. We hebben een lijst opgesteld van mensen met beroepen die tot de verbeelding spreken, zoals advocaten of artsen. De leerlingen draaien een dag met hen mee. Dit jaar hebben we het over een andere boeg gegooid. Ze mogen nu zelf een dag ergens plannen en daar dragen ze zelf de verantwoordelijkheid voor. De een kiest een dag met een manager bij Albert Heijn, de ander loopt mee met een muziektherapeut.

„Volgend jaar houd ik op met het decanaat omdat ik ga studeren.